

เปิดภาพสองเมืองผ่านเรื่องศิลปะชุมชน*

received 23 JUL 2018 revised 5 OCT 2018 accepted 17 OCT 2018

นิธิศ วณิชบุรณ

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อเป็นการนำวิธีการทางศิลปะอันเปรียบเสมือนเครื่องมือมาใช้ในการค้นหาเชื่อมโยงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการสร้างอัตลักษณ์การสร้างภาพลักษณ์และปรับปรุงทัศนียภาพในเขตเทศบาลตำบลแม่อากให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น (2) เพื่อค้นหาลักษณะพิเศษเชิงศิลปวัฒนธรรมในชุมชนและทำการประชาสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่อากและพื้นที่ใกล้เคียงด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลหลากหลายวิธี เช่น การพูดคุยสัมภาษณ์ผู้คนในเขตชุมชนที่ทำการวิจัย การสังเกตการณ์ การจัดสัมมนาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตั้งศูนย์บริการให้ความรู้เรื่องศิลปะชุมชน การสำรวจ และการถ่ายภาพ

ขอบเขตที่ศึกษาจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน เช่น อาหารการกิน พันธุ์พืช สมุนไพร พิธีกรรม ความเชื่อ การทำการเกษตรหรือแม้แต่ประวัติศาสตร์ ภูมิหลังของชุมชน หลังจากได้ข้อมูลที่หลากหลายเหล่านี้มาแล้วจึงมาถึงกระบวนการจัดการนำเสนอโดยใช้รูปแบบงานศิลปะในชุมชน (Community Art) โดยในแต่ละหัวข้อจะถูกจัดแสดงเป็นนิทรรศการศิลปะและกิจกรรมเพื่อให้ผู้ที่สนใจทั้งภายนอกและภายในได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงที่มีการจัดการแสดงเพื่อเป็นการเผยแพร่ถึงเรื่องราวข้อมูลต่างๆที่ผู้คนมักมองข้ามและยังเป็นการรวบรวมบันทึกเรื่องราวข้อมูลต่างๆ ของชุมชนที่ไม่ได้รับการบันทึกและมีแนวโน้มที่กำลังจะสูญหายไป อีกทั้งการจัดนิทรรศการทางศิลปะในชุมชนยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “เปิดภาพสองเมืองผ่านเรื่องศิลปะชุมชน: Mae ka Panoramic” ได้รับทุนจากทุน 1 คณะ 1 โมเดล มหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปีงบประมาณ 2560 เลขที่สัญญา RM6006

ถึงแม้ว่าข้อมูลและผลจากการวิจัยในครั้งนี้ไม่อาจจะเปลี่ยนเป็นคุณค่าในเชิงพาณิชย์ได้แต่ในแง่ของการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนที่ไม่เคยถูกจัดเก็บค้นคว้าและจัดแสดงมาก่อนได้ส่งผลให้เห็นถึงรากฐานและคุณค่าในเชิงศิลปวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเข้มแข็งและอัตลักษณ์ของชุมชนและหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง ซึ่งในส่วนของข้อมูลวิจัยนั้นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนยังสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าได้ เพราะตราบไคที่ผู้คนยังคงอาศัยอยู่ในหมู่บ้านความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ก็ยังคงถูกจัดเก็บไว้ในหมู่บ้านเพื่อรอวันที่จะถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: บูรณาการ, ศิลปะ, ชุมชน, แม่กา, พะเยา

Mae Ka Panoramic

received 23 JUL 2018 revised 5 OCT 2018 accepted 17 OCT 2018

Nitis Wanichaboon

Lecturer of the Department of Fine Art and Design,
School of Architecture and Fine Arts,
University of Phayao, Phayao

Abstract

The methodology of this research can be characterized as participatory-action within the local community. The purpose of this study is to (1) instrumentalize socially engaged art as a tool to connect with local culture and wisdom, aspiring towards community development. Cultural production will lead to identity formation and image improvement, making Maeka municipal district more attractive. We also aim to (2) explore the cultural and artistic characteristics of the community and develop a public relations strategy to promote tourism in Maeka municipal district and neighboring areas. We will begin by conducting field research - for example, interviewing people in the community, holding forums and seminars with locals, setting up a community art education center, exploring, taking photo and video documentation.

The scope of the study will be about the ways of living in the community according to local knowledge - this covers a range of topics such as food, plants, herbs, rituals, beliefs farming, folklore, and the history of the community. Each topic will be exhibited as exhibits and activities for those viewers who are interested and want to participate. The aim of these exhibitions is to present and publish the story of those people who are often overlooked. Additionally, it is important to document and archive this community knowledge that has never been recorded and likely to be lost. As a corollary, art exhibitions and the production of cultural activities often stimulate the local economy.

Lastly, although the data and results of this research may translate directly into commercial value, the cultural value at stake here is immense. This collecting of information in communities that have never been researched and exhibited before is important. The effect of realizing their own foundations, values in the arts, uniqueness of culture, and the identity of the community truly leads to communal strength.

Keywords: integration, art, community, Mae Ka, Phayao

ความสำคัญของงานวิจัย

คุณค่าทางความงามในงานศิลปะที่โดดเด่นและสร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติมากที่สุดด้านหนึ่งก็คือการสร้างแตกต่างและมูลค่าให้กับทุกสิ่งทีศาสตร์นี้เข้าไปเกี่ยวข้องตั้งแต่ผลิตภัณฑ์สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ เสื้อผ้า อาหาร สีสันของอาคารหรือตึกกรมบ้านช่อง ในบรรดาเมืองใหญ่ๆ ทั่วโลกจึงใช้ศิลปะเป็นเสมือนเวทมนต์ในการดึงดูดผู้คนและนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมชื่นชมสุนทรีย์ภาพในเมืองนั้นๆ อันนำมาซึ่งมูลค่าทางการตลาดอันมหาศาลที่เป็นฟันเฟืองในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ

งานศิลปะประเภท Street Art Graffiti หรือ Urban Art (แล้วแต่พื้นที่จะเรียก) ก็เป็นสุนทรียศาสตร์อีกแขนงหนึ่งไม่ได้ทำการจัดแสดงในพื้นที่แสดงงานศิลปะ ตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็น New York, Millburn, Shanghai หรือแม้แต่ภูเก็ต เชียงใหม่ และกรุงเทพมหานครของเราที่ใช้ศิลปะแขนงนี้ในการประชาสัมพันธ์เมืองหรือจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม อันเนื่องด้วยลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของงานศิลปะ Street Art จะถูกรังสรรค์ขึ้นทั่วไปอบๆ ในแต่ละเมืองแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นตามตึกสูง อาคาร แผงตัวอยู่กับสถาปัตยกรรมทั่วไปไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ห้างร้าน ตลาด หรือแม้แต่บนกำแพงวัดในตรอกซอกซอย

ที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างเดียวของกลไกและความสัมพันธ์ของศิลปะในฐานะการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ความเจริญทางเศรษฐกิจอันมีศิลปะเป็นเครื่องมือการวัดความมีวัฒนธรรมในชาตินั้นๆ หากแต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการอยู่ร่วมกันของงานศิลปะกับวัฒนธรรมและวิถีของชุมชน หรือศิลปะชุมชน (community art) ซึ่งความแตกต่างทางกายภาพของชุมชนในภูมิภาค แตกต่างจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะเป็นภูมิทัศน์ ชาติพันธุ์ ความเป็นชนบท ผู้ปฏิบัติการทางศิลปะจำเป็นจะต้องเข้าใจว่า ศิลปวัตถุหรือกระบวนการทางศิลปะต้องถูกตีความจากชุมชน โดยตัวงานมีผลกระทบในลักษณะที่เป็นการเพิ่มอำนาจ (empowerment) ต่อชุมชนไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง

เมื่อศิลปะไม่จำเป็นที่จะต้องถูกจำกัดพื้นที่ในการแสดงงานที่มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑหรือหอศิลป์และถูกตีความโดยผู้คนในแวดวงที่เปลี่ยนแปลงและหลากหลายขึ้น (ในที่นี้หมายถึงชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ได้มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับงานศิลปะในกระแสหลัก) และการที่ชุมชนมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น (empower) มูลค่าทางวัฒนธรรมและสุนทรียะของชุมชนเหล่านั้นก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย “กรอบคิดแบบศิลปะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในศิลปะวางอยู่บน ความคิดเรื่อง การเพิ่มอำนาจ (empowerment) ทั้งนี้อำนาจของผู้จะเพิ่มขึ้นได้ถ้ามีการมีส่วนร่วม รากฐานความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเชื่อว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ได้ทั้งนี้เท่าที่ผ่านมา การพัฒนาที่เน้นการสั่งการมาจากเบื้องบนและแนวทางเศรษฐศาสตร์มหภาค (macroeconomics) ก็ไม่ได้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง” (Wongyānnāwā 2009, 82)

หากพื้นที่ชุมชนโดยรอบเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้าใจคุณค่า มูลค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางสุนทรียะ ผู้คนในพื้นที่หรือหมู่บ้านที่มีลักษณะการปกครองแบบหน่วยย่อยหรือจุลภาคก็ย่อมแข็งแรงตามไปด้วย เช่นกัน และจากการลงพื้นที่ศึกษาหมู่บ้านหม้อแกงทอง ที่ตั้งอยู่ในตำบลแม่กา อำเภอมือง จังหวัดพะเยา

มีลักษณะทางกายภาพที่มีความเป็นสังคมชนบท วิถีชีวิตยังผูกติดอยู่กับเกษตรกรรมและความเชื่อในเรื่องการบูชาผี (Animism) เช่น ผีฝ่าย ผีเจ้าพ่อออกต่าง การเข้าถึงและลงพื้นที่ปฏิบัติงานทำได้ง่าย เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยพะเยาเพียง 2 กิโลเมตรและเพื่อเป็นตัวอย่างการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการพึ่งพากันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนโดยรอบทีมคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการเลือกหมู่บ้านหม้อแกงทองในการศึกษาวิจัย “เปิดภาพส่องเมืองผ่านเรื่องศิลปะชุมชน: Mae ka Panoramic”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเป็นการนำวิธีการทางศิลปะมาสร้างภาพลักษณ์และปรับปรุงทัศนียภาพหรือวิถีชีวิตชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแม่กาให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น
2. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมข้อมูลการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่กาและพื้นที่ใกล้เคียง

วิธีการวิจัยขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเปิดภาพส่องเมืองผ่านเรื่องศิลปะชุมชน: Mae ka Panoramic ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบของงานศิลปะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวผลงานศิลปะกับบริบททางสังคมของชุมชนแม่กา

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การดำเนินงานจะทำการสำรวจเก็บข้อมูลและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปฏิบัติการศิลปะและคนในชุมชนแม่กาซึ่งในการสรุปโครงการจะมีการแสดงผลงานศิลปะชุมชนในรูปแบบ Documentary art

ขอบเขตด้านสถานที่ พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่ได้ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตในชุมชน พบว่า บ้านหม้อแกงทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พื้นที่เป็นที่ราบสูง ติดกับภูเขา อยู่ติดกับถนนสายเอเชีย พะเยา-ลำปาง การเดินทางไปมาสะดวกโดยรถยนต์ บ้านหม้อแกงทอง มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 363 ครัวเรือน จำนวนประชากร มีทั้งหมด 692 คน แยกเป็น ชาย 337 คน หญิง 355 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ข้าวโพด นอกจากอาชีพหลักแล้ว ชาวบ้านยังมีอาชีพจักตอก หาของป่า จักสานไม้ไผ่ ปลูกผักสวนครัว และมีท่องเที่ยว คืออ่างเก็บน้ำห้วยนาปอยน้ำตกห้วยทรายแดง ลักษณะสังคมจัดเป็นสังคมเครือญาติและมีวัดหม้อแกงทองเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนา (Ngānyen 2017, Interview) จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ศักยภาพชุมชนพบว่า

1. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนให้ความเคารพนับถือผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุ ในหมู่บ้าน และมีกลุ่ม/องค์กรชุมชนเข้มแข็ง เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์กลุ่มจักสาน ไม้ไผ่ กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า
2. ชุมชนมีความสามัคคีพึ่งพาอาศัยกันมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันวิถีชีวิตยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมแต่ในช่วงหลังไม่มีผู้มาสืบสานความรู้เหล่านี้
3. อาชีพเสริมของชุมชนคือการหาของป่าขาย การจักสานผักไม้ไผ่ การทำไม้กวาดดอกหญ้า ซึ่งสร้างรายได้และเป็นการสืบทอดภูมิปัญญา และสร้างเสริมความสัมพันธ์ในชุมชนรวมถึงการถ่ายทอดสู่เยาวชนคนรุ่นหลัง อย่างดียิ่ง และปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในชุมชน
4. พบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานอายุ 30-50 ปี และผู้สูงอายุซึ่งไม่มีกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับชุมชน ในหมู่บ้านส่วนใหญ่พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กไปทำงานต่างจังหวัดและฝากลูกไว้ให้ผู้สูงอายุดูแล
5. มีประชากรจากต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และชาวต่างชาติ
6. มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ เช่น ขวดพลาสติก และการเผาซึ่งข้าวโพดหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ซึ่งส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศแก่ชุมชนใกล้เคียง
7. การมีปฏิสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเช่นเดียวกับทุกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามสถานะเศรษฐกิจสังคมการเมืองที่ทำให้ความใกล้ชิดกันของคนในชุมชนนั้นห่างเหินไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปหางานทำของคนหนุ่มสาวในเมืองใหญ่หรือการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนในพื้นที่และต่างถิ่น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์และวิถีการใช้ชีวิตของคนในชุมชนทั้งสิ้นจึงทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดความโหยหาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในอดีต

ประเด็นทั้งหมดนี้ที่ได้ทำการลงพื้นที่ศึกษาจากบริบททางสังคมวิถีชีวิตและธรรมชาติของชุมชนหม้อแกงทองเพื่อที่จะนำกระบวนการศิลปะเข้ามายกระดับหรือเข้ามาเติมเต็มส่วนต่างๆ ที่ขาดหายไปในชุมชนซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานศิลปะของไรเนอร์ วิทเทินบอร์น (Rainer Wittenborn) ที่มีลักษณะการทำงานในการทำวิจัยสืบค้น ศึกษาข้อมูล ทำการบันทึกภาพถ่ายและเนื้อหาของงานมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้คนในชุมชนท้องถิ่น (Rodbun 1991,79) และเมื่อชุมชนได้เห็นภาพสะท้อนของหมู่บ้านตนเองอาจทำให้ตระหนักได้ถึงรากทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของตนเองโดยประเด็นและปัญหาที่กล่าวมานั้นถูกแบ่งเป็นกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1: โครงการสำรวจพื้นที่ศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลแม่กาและการสร้างสรรค์งาน

ประเด็นที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตในชุมชน โดยการลงพื้นที่และสัมภาษณ์จากคนในชุมชน ทำให้พบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละด้าน โดยประเด็นเหล่านี้มาเชื่อมโยงกับผลงานทางศิลปะและในกระบวนการสุดท้ายงานศิลปะทั้งหมดได้ถูกนำมาจัดแสดงโดยใช้พื้นที่ในบริเวณชุมชนแทนการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์เป็นการเปลี่ยนแปลงบริบทใหม่ของพื้นที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะ อย่างไรก็ตามงานศิลปะชุมชนไม่ได้หวังผลในการขายชิ้นงานตามแบบงานศิลปะโดยทั่วไปที่แสดงในแกลลอรีหรือหอศิลป์แต่เป็นกระบวนการในการทำงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งทำให้คุณค่าและหน้าที่ของสถานที่ในการแสดงงานศิลปะลดลง พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (art museum) โดยทั่วไป จึงเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของการสร้างกระแสในตลาดศิลปะโลกจากนักสะสมที่ร่ำรวยบางกลุ่มที่มีอำนาจซื้อมากขึ้น (Freeland 2001, 71) แต่การเปิดนิทรรศการเพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมก็ยังคงเป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่สำคัญและจำเป็น

1. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

ชุมชนให้ความเคารพนับถือผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และมีกลุ่ม/องค์กรชุมชน เข้มแข็ง เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า จากประเด็นนี้ทางกลุ่มผู้วิจัยจึงได้ทำการเลือกประเด็นที่น่าสนใจซึ่งก็คือเครื่องใช้จักสานในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำการจักสานเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้เองอยู่แล้ว อาทิเช่น เพลเด็ก สุ่มไก่ เสื่อ เป็นต้น ซึ่งผู้ที่มีฝีมือในการจักสานที่เชี่ยวชาญและชำนาญที่สุด คือ ยายมร (นามสมมติ) มีอาชีพเสริมขายของจักสานทำขึ้นเอง แต่อย่างไรก็ดีเทคนิควิธีการที่ยายมรได้ร่ำเรียนสั่งสมคิดค้นขึ้นกลับขาดผู้ที่จะมาสืบทอดองค์ความรู้ จุดนี้ทีมงานวิจัยจึงมีส่วนช่วยในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นตอนวิธีการต่างๆ ให้ชุดความรู้นี้จะยังอยู่ภายในหมู่บ้านต่อไปโดยมีขั้นตอนการทำงานศิลปะ ดังนี้

1.1 ในช่วงแรกได้ลงพื้นที่รวบรวมวิธีการในการสานไม้ไผ่เพื่อทำการเก็บบันทึกข้อมูลเพื่อไม่ให้ความรู้เหล่านี้สูญหายไปโดยมีการจัดทำเป็นรูปเล่มที่รวบรวมเทคนิควิธีการในการสานลวดลายต่างๆ

1.2 ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นที่มีอยู่ในการสานไม้ไผ่เพื่อใช้ในการสร้างผลงาน เช่น ประเด็นจากแหล่งที่มาของวัสดุ ประเด็นการขาดผู้สืบทอดความรู้ในงานจักสาน

1.3 หลังจากได้ข้อมูลและทำการวิเคราะห์ทั้งหมดแล้วทางทีมผู้วิจัยจึงได้ทำการออกแบบและดัดแปลงเทคนิคและยังได้ทำการพัฒนา ออกแบบชิ้นงานและสร้างสรรค์รูปแบบในการสานไม้ไผ่ให้มีความหลากหลายและร่วมสมัยมากขึ้น เช่น กระเป๋าใส่กล้องถ่ายรูป หมวก หรือกระเป๋าสะพาย โดยใช้กระบวนการในการสร้างงานออกแบบผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การทำภาพร่างสองมิติ ภาพร่างสามมิติ สร้างงานขึ้นต้นแบบ (ภาพที่ 1)

1.4 รับฟังข้อเสนอแนะจากคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้คนในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและสังคม เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลและทำการพัฒนาแบบร่าง เมื่อวันที่ 21 เม.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 21/04/2018)

1.5 สุดท้ายหลังจากได้ชิ้นงานต้นแบบเพื่อให้ชุมชนได้เป็นทางเลือกในการออกแบบชิ้นงานแล้วยังได้ทำการสานเป็นงานศิลปะจัดวาง (Installation Art) ติดตั้งหลอดไฟ เพื่อใช้ในการตกแต่งพื้นที่ในวันเปิดงานนิทรรศการ และนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดแสดง (ภาพที่ 2 และ ภาพที่ 3)

2. ชุมชนสามัคคีพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 2 ผลงานจักสานที่จัดแสดงในศูนย์ศิลปะชั่วคราว
ตำบลแม่กา เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 26/09/2018)

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลและทำการพัฒนาแบบร่าง
เมื่อวันที่ 21 เม.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 21/04/2018)

วิถีชีวิตยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น จากประเด็นนี้ทางกลุ่มผู้วิจัยได้สนใจในเนื้อหาที่มาจากผู้คนในหมู่บ้านหลังจากได้ทำการอธิบายและพูดคุยปรับปรุงเนื้อหาประเด็นแล้วจึงได้ลงพื้นที่ทำให้ทราบถึงเรื่องราวของสายตระกูลและประวัติภาพถ่ายเก่าของบุคคลในชุมชนทางที่ผู้วิจัยจึงได้ทำการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลภาพถ่ายเก่าที่กระจัดกระจายอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อนำไปฉายร่วมกับพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นเสมือนการที่บุคคลสูญหายเหล่านี้ได้กลับมาถ่ายรูปพร้อมกับครอบครัวอีกครั้งหลังจากนั้นจึงจัดเป็นนิทรรศการภาพถ่ายขึ้นและยังได้มีการเขียนรวมเรื่องสั้นพร้อมภาพประกอบที่มีเนื้อหาที่มาจากหลากหลายเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านซึ่งมีความคล้ายคลึงกันโดยมีขั้นตอนการสร้างงาน ดังนี้

2.1 หลังจากได้ประเด็นคร่าวๆ ในเรื่องของประวัติศาสตร์จากภาพถ่ายเก่าของชุมชน ทางทีมงานวิจัยก็ได้ทำการสืบค้นภาพถ่ายเก่าและประวัติสามะโนครัวประชากรของหมู่บ้านทั้งจากที่ศาลาประชาคมหมู่บ้าน วัดหม้อแกงทอง บ้านอดีตผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายที่รวบรวมจากชุมชน เมื่อวันที่ 26 ก.ค. 2560

(© Nitit Wanichaboon 26/07/2018)

2.2 ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นที่มีอยู่ในภาพถ่ายเก่า (ภาพที่ 5) ซึ่งสิ่งที่พบเจอกลับไม่ใช่เป็นแค่ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเท่านั้น แต่เรื่องของสูญหายของสมาชิกในครอบครัวหนึ่งซึ่งผู้เป็นญาติ ชื่อ นางสาวหรืออัยสุข เป็นยายของนายบุญธรรม ที่ได้ออกไปทำงานในเรือประมงจังหวัดตราดและหายสาบสูญไป แม้จะได้ทำการประกาศตามหาหลายต่อหลายครั้งแล้วก็ตาม (Füsäng 2017, Interview) และเมื่อนำข้อมูลรูปถ่ายที่ได้ทำการรวบรวมจากหลายๆ ที่ในหมู่บ้านกลับพบรูปของนายบุญธรรมผู้ที่หายตัวไปซึ่งภาพถ่ายก็ตรงกับคำบอกเล่าของผู้เป็นมารดา และภาพถ่ายใบนี้อัยสุขผู้เป็นยายก็ยังไม่เคยได้เห็นและไม่ทราบว่ามียู่ด้วยซึ่งเป็นภาพถ่ายรูปสุดท้ายของนายบุญธรรม

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์ประเด็นที่มีอยู่ในภาพถ่ายเก่า เมื่อวันที่ 26 ก.ค. 2560
(© Nitis Wanichaboon 26/07/2018)

2.3 ทางทีมงานวิจัยจึงได้ออกแบบวิธีการทางศิลปะที่ช่วยทำให้แม่ลูกสองคนจะได้มาอยู่ร่วมกันหลังจากที่ไม่เคยพบเจอกันเป็นเวลานานหลายสิบปี โดยทำการสร้างภาพร่างหลากหลายรูปแบบ และทำการเลือกวิธีการที่เหมาะสม

2.4 ทางทีมงานวิจัยจึงได้เลือกวิธีการนำภาพเก่าเหล่านั้นมาทำการตกแต่งและขยายขนาดเท่าคนจริงโดยฉายลงบนผนังบ้านของอุ้ยสุขและให้ตัวอุ้ยสุขผู้เป็นยายได้เข้าไปถ่ายรูปคู่กับภาพหลานชายที่ถูกฉายนั้นและทำการถ่ายภาพในขณะที่สองคนเสมือนยืนถ่ายภาพร่วมกัน (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ชิ้นงานภาพถ่ายจริง “ยายถ่ายภาพกับรูปหลานชายที่หายไป” เมื่อวันที่ 6 ส.ค. 2560
(© Nitis Wanichaboon 6/08/2018)

2.5 ในการสรุปวิเคราะห์ผลที่ได้ก็น่าจะออกมาในลักษณะที่เป็นเรื่องส่วนตัวของครอบครัวๆ หนึ่งแต่การที่ผู้เป็นแม่ที่ไม่ได้ข่าวคราวพบเจอลูกชายที่สูญหายไปเป็นเวลา 20 ปี การได้ถ่ายภาพเหมือนจริงเคียงข้างลูกชายคงเป็นสิ่งที่พอบรรเทาความโหยหาเศร้าโศกลงไปได้บ้างและแม้ว่างานศิลปะชุมชนชิ้นนี้จะไม่มีความสำคัญและส่งผลกระทบใดในระบบสังคมที่สูงขึ้นไปแต่การเติมเต็มความรู้สึกช่วงเวลาที่ยากลำบากของผู้หญิงหนึ่งคนในหมู่บ้านคงเป็นเรื่องพิเศษที่กระบวนการศิลปะจะมอบให้แก่ชุมชนได้

2.6 หลังจากได้ชุดภาพถ่ายแล้วได้ทำการพิมพ์เพิ่มและมอบไว้ให้กับบ้านของอ้อยสุขไว้เป็นที่ระลึกและชิ้นงานทั้งหมดได้ถูกนำมาจัดแสดงภาพถ่ายในบริเวณหมู่บ้าน (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ชิ้นงานภาพถ่ายจริง “ขยายถ่ายภาพกับรูปหลานชายที่หายไป” เมื่อวันที่ 6 ส.ค. 2560
(© Nitit Wanichaboon 6/08/2018)

3. อาชีพเสริมของชุมชน

อาชีพเสริมของชุมชน คือ การหาของป่าขาย การจักสานไม้ไผ่ การทำไม้กวาดดอกหญ้า ซึ่งสร้างรายได้และเป็นการสืบทอดภูมิปัญญา และสร้างเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน รวมถึงการถ่ายทอดสู่เยาวชนคนรุ่นหลัง อย่างดีเยี่ยมและปลูกฝังสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เพื่อบริโภคในชุมชนจากประเด็นนี้ทำให้เราทราบว่ามิชชันนารีผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการใช้ยาสมุนไพร ทางทีมผู้วิจัยจึงได้จัดกิจกรรมศิลปะเด็กกับการใช้พืชสมุนไพรขึ้น เพื่อเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กๆ ในหมู่บ้านและผู้สูงอายุทั้งยังเป็นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับยาสมุนไพรและวิธีการเลือกใช้โดยความรู้เหล่านี้จะติดตัวเด็กๆ ในหมู่บ้านไปเป็นเสมือนมีผู้สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นเนื่องจากมีผู้ที่ยังไขว่คว้าความรู้ในการดำรงชีวิตที่น้อยลงและส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งความสมบูรณ์ทางชีววิทยาในพื้นที่ชุมชนนั้นยังมีอยู่มากโดยมีวิธีการทำงาน ดังนี้

3.1 ลงพื้นที่ชุมชนทำการสำรวจถึงวิถีชีวิตโดยรอบจึงได้ประเด็นของเรื่องการใช้สมุนไพรธรรมชาติและ การสานต่อองค์ความรู้หลังจากนั้นจึงการเก็บบันทึกข้อมูลชนิดและรูปร่างหน้าตาพร้อมสรรพคุณและวิธีใช้ของพืชในธรรมชาติรอบชุมชน

3.2 ขออนุญาตพื้นที่ในตัวของตามูลเพื่อเป็นพื้นที่ในการนำเด็กๆ มาเรียนรู้เรื่องของสมุนไพร

3.3 ออกแบบกิจกรรมสำหรับเด็กๆ ออกแบบทำหนังสือรวบรวมข้อมูลสมุนไพรด้วยกันและจัดหาเวลาวันหยุดเสาร์อาทิตย์ให้เด็กๆ ในชุมชนมาเรียนรู้กับตัววรรณ และผู้สูงอายุท่านอื่นที่ศูนย์สมุนไพรซึ่งเป็นพื้นที่ในบ้านของตามูล (ภาพที่ 9)

3.4 ในการสรุปผลและวิเคราะห์ผลงานนั้นได้มีการทำสมุดภาพรวมเล่มของพืชสมุนไพรที่ได้ทำการสอนและมอบให้กับชุมชนใช้เป็นข้อมูลของหมู่บ้านต่อไปและเด็กๆ ที่ได้รับการเรียนรู้้นั้นนอกจากจะใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สำหรับเด็กๆ เยาวชนและการสร้างความสำคัญพร้อมกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ความรู้มากมายแต่ไม่มีช่องทางได้นำมาใช้ในหมู่บ้าน ศิลปะขั้นนี้จึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในวัยเด็กและคนผู้สูงอายุเข้าด้วยกันผ่านกิจกรรมศิลปะ

3.5 ข้อมูลและภาพถ่ายทั้งหมดที่ได้เป็นส่วนหนึ่งทำการจัดแสดงในพื้นที่ชุมชนโดยรอบในลักษณะนิทรรศการและอีกส่วนได้มอบไว้ให้กับหมู่บ้านเพื่อทำการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้ต่อไป (ภาพที่ 8 และ 10)

ภาพที่ 8 ศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรบ้านตามูล

เมื่อวันที่ 14 ก.ค. 2560

(© Nitit Wanichaboon 14/07/2018)

ภาพที่ 9 กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น

เมื่อวันที่ 20 มิ.ย. 2560

(© Nitit Wanichaboon 20/06/2018)

ภาพที่ 10 ข้อมูลและความรู้ด้านสมุนไพร ณ ศูนย์แสดงศิลปะชั่วคราว ต.แม่กา เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560
(© Nitit Wanichaboon 26/09/2018)

4. ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุไม่มีกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับชุมชน โดยในหมู่บ้านส่วนใหญ่พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กไปทำงานต่างจังหวัด และฝากลูกไว้ให้ผู้สูงอายุดูแล นอกจากกิจกรรมการรวบรวมข้อมูลสมุนไพรแล้ว ยังได้เห็นถึงประเด็นของกิจกรรมของเด็กๆ ในหมู่บ้านที่ผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาได้ดูแล จึงได้จัดกิจกรรมสอนศิลปะเด็กในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็น การสอนสีน้ำ ปั้นดิน ทำแผนที่ โดยใช้พื้นที่ในบริเวณวัดหม้อแกงทองเป็นศูนย์การเรียนรู้ วิทยาการที่ให้ความรู้ เฉพาะทางก็จะเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้าน เช่นการทำของเล่นจากเครื่องจักสาน ความรู้ความเข้าใจเรื่องพืชสมุนไพร วันสำคัญทางศาสนาและพิธีกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

4.1 ลงพื้นที่ในเขตชุมชนและได้ประเด็นในเรื่องของเด็กๆ เยาวชนที่ต้องอยู่บ้านกันโดยลำพังหรืออยู่กับผู้สูงอายุ และไม่มีกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาทักษะชีวิตในด้านต่างๆ

4.2 เมื่อได้ประเด็นแล้วจึงทำการคิดวิเคราะห์และออกแบบถึงวิธีที่จะแก้ปัญหาในประเด็นที่เกิดขึ้นซึ่งทางทีมวิจัย ก็ได้ทำการออกแบบลักษณะกิจกรรมการสอนศิลปะเด็กขึ้น และจัดหาตารางช่วงเวลาเรียน เช่น สอนวาดภาพ สีน้ำ การทำเปเปอร์มาเช่ (paper mache) พร้อมกับกิจกรรมพิเศษ เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนโบราณ ล้านนา เช่น วันเป็งปู้ด วันปีใหม่เมือง เป็นต้น หรือการทำของเล่นจากวิถีชีวิตโบราณ อาทิ การจักสาน เป็นต้น โดยผู้สอนเป็น ผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 กิจกรรมการสอนศิลปะเด็กในชุมชน เมื่อวันที่ 21 มิ.ย. 2560 (© Nitit Wanichaboon 21/06/2018)

ภาพที่ 12 การออกแบบโปสเตอร์และการวางแผนการจัดการ เมื่อวันที่ 26 ก.ค. 2560 (© Nitit Wanichaboon 26/07/2018)

4.3 ออกแบบโปสเตอร์เชิญชวนเด็กๆในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงให้เข้ามามีส่วนร่วม (ภาพที่ 12)

4.4 วิเคราะห์ผลงานซึ่งจะเป็นประเด็นที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มการสอนเรื่องสมุนไพรแต่ในเรื่องของปฏิสัมพันธ์ของผู้คนต่างวัยในชุมชนแตกต่างกันที่ลักษณะกิจกรรมที่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะโดยตรง เช่นการใช้สีน้ำ การทำโมเดลการ์ตูนสามมิติแต่จะเพิ่มในเรื่องความรู้ความเข้าใจของวันสำคัญต่างๆ ตามปฏิทินพื้นถิ่นพร้อมทั้งวิธีปฏิบัติ

4.5 ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ส่วนหนึ่งทำเป็นหนังสือรวบรวมข้อมูลสำหรับหมู่บ้านและอีกส่วนหนึ่งทำการจัดแสดงในนิทรรศการชุมชน (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 บรรยายภาพวันจัดแสดงงาน เมื่อวันที่ 15 ก.ค. 2560 (© Nitit Wanichaboon 15/07/2018)

5. มีประชากรจากต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยภายในหมู่บ้าน

ไม่ว่าจะเป็นภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และชาวต่างชาติ ถ้าผู้คนมีการย้ายถิ่นฐาน สิ่งของหรือวิธีการปรุงอาหารการกินก็ย่อมติดตามไปกับวิถีของผู้คนเหล่านั้นด้วย และการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่ได้นำวัฒนธรรมของตนเองและชุดความรู้ความเข้าใจติดตัวมาอย่างสถานที่ใหม่ด้วย จากประเด็นนี้อาหารก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกนำติดตัวมากับคนพลัดถิ่น จึงทำให้เกิดการผสมผสานและเกิดเป็นเมนูใหม่ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาหารฝรั่งเศสที่ใช้น้ำปูในการประกอบอาหาร แกงบางชนิดในภาคกลางที่ใส่ผักพื้นเมือง หรือน้ำพริกจัดจ้านจากทางใต้ที่ใช้เครื่องแกงอันมีส่วนผสมที่หาได้ตามท้องถิ่นภูมิภาคนี้

ทั้งหมดนี้ทีมผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือตำราอาหารผสมผสาน โดยเมนูอาหารรวบรวมมาจากผู้คนที่เข้ามาอาศัยยังหมู่บ้านหม้อแกงทองโดยมีเหตุผลว่า อารยธรรมที่ถือกำเนิดขึ้นนั้นมีอาหารเป็นตัวเชื่อมโยงวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าด้วยกัน เราสามารถศึกษารูปแบบของวัฒนธรรมต่างๆ ได้จากอาหาร เส้นทางการค้า การเดินทางของอาหารนั้นเป็นตั้งเครือข่ายระดับนานาชาติที่พุ่มพักไม่เพียงการแลกเปลี่ยนทางการค้าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและศาสนาด้วย (Tom Standage, 2011, 14) โดยจัดทำเป็นรูปแบบของหนังสือและวิดิทัศน์สาธิตวิธีการประกอบอาหาร ซึ่งมีวิธีและขั้นตอนในการทำงาน ดังนี้

5.1 หลังจากลงพื้นที่และได้เล็งเห็นถึงประเด็นของการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหม้อแกงทองและนำเอาประเด็นมาวิเคราะห์ทำให้ได้ประเด็นที่ลึกลงไปอีกคือการย้ายถิ่นของผู้คนที่นำเอาวัฒนธรรมวิธีการประกอบอาหารในรูปแบบของตนเองเข้ามาซึ่งที่อยู๋ใหม่ด้วย

5.2 ทำการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้คนที่ได้ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่พร้อมทำการสำรวจเมนูอาหารที่มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเมนูดั้งเดิมโดยมีการผสมผสานวัตถุดิบท้องถิ่นเข้ากับอาหารจากวัฒนธรรมเดิมของตน เป็นต้น

5.3 เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้วทางทีมวิจัยได้ออกแบบเมนูอาหารและติดต่อทำคลิปวิดีโอแสดงวิธีทำอาหารนั้นๆ โดยสอดแทรกเรื่องราวประวัติศาสตร์พื้นถิ่นของแต่ละพื้นที่เข้ามา

5.4 จัดแสดงงานด้วยข้อมูลทั้งหมดพร้อมในวันแสดงมีการเปิดพื้นที่การทำอาหารให้กับผู้คนในชุมชนได้เข้าร่วม และได้ลองประกอบอาหารด้วยตนเองจากเมนูที่ได้จัดแสดงไว้และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเคล็ดลับการทำอาหารกันระหว่างชาวบ้านในชุมชน (ภาพที่ 16 และ 17)

6. มีปัญหาการจัดการขยะ

ภาพที่ 16 กิจกรรมการประกอบอาหารของคนในชุมชน
เมื่อวันที่ 15 ก.ค. 2560

(© Nitis Wanichaboon 15/07/2018)

ภาพที่ 17 การประกอบอาหารด้วยตนเองจากเมนูที่
ได้จัดแสดง เมื่อวันที่ 15 ก.ค. 2560

(© Nitis Wanichaboon 15/07/2018)

เช่น ขวดพลาสติกและการเผาซึ่งข้าวโพดหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศแก่ชุมชนใกล้เคียง จากประเด็นนี้ทางกลุ่มผู้วิจัยจึงได้จัดทำศูนย์รับแลกขยะกับงานศิลปะที่ทำจากวัสดุเหลือใช้ในหมู่บ้าน โดยตัวงานจะเป็นไม้กวาดที่เกิดจากกระบวนการรีดขวดพลาสติกมาเป็นเส้น เพื่อใช้ในการทำไม้กวาด และยังสามารถมาล้อมทำเป็นรั้วหรือแม้แต่ใช้ในการลากรถได้ อีกหนึ่งชิ้นงานก็คือจากการที่ชุมชนทำการปลูกข้าวโพด เป็นจำนวนมากและต้องเผาซึ่งข้าวโพด ทางทีมวิจัยจึงได้นำซึ่งข้าวโพดมาแปรรูปเป็นดอกไม้แห้งย้อมสี ใช้ในงานประดับประดาตกแต่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นช่อดอกไม้วันแต่งงาน พานดอกไม้หรือแม้แต่ทำเป็นดอกไม้จันทน์ที่ใช้ในงานศพ และอีกประเด็นหนึ่งคือการที่ถังขยะในเขตชุมชนที่เก่าและไม่น่าดูทางทีมวิจัยจึงได้ออกแบบถังขยะใหม่ด้วยการใช้สตรีทอาร์ตหรืองานศิลปะแบบกราฟฟิตี้มาตกแต่งถังขยะรอบๆชุมชนเพื่อเป็นการปรับปรุงทัศนียภาพในเขตชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งจากประเด็นในเรื่องของขยะนั้น เนื่องจากเป็นปัญหาที่ค่อนข้างใหญ่มากของชุมชนแม่กา เนื่องจากตัวชุมชนนั้นเริ่มที่จะประสบปัญหาเรื่องข้อจำกัดในการหาพื้นที่เก็บขยะและผลกระทบด้านทัศนียภาพโดยรอบ (Thianwihān 2017, Interview) ประเด็นปัญหานี้ได้ความคิดในการทำงานสองชิ้นงานจึงขออธิบายรวบกันไปในที่เดียว ดังนี้

ดอกไม้ประดิษฐ์จากชั่งข้าวโพด ปัญหาจากการเผาซึ่งข้าวโพด ซึ่งการทำงานศิลปะในชุมชนนั้นในบางครั้งไม่สามารถและไม่จำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหของชุมชนได้ในทุกเรื่อง เพียงแต่ใช้ศิลปะเป็นการสร้างข้อเสนอแนะบางอย่าง เช่นเดียวกับปัญหาหมอกควันที่มาจากการเผาซึ่งข้าวโพด ทางทีมงานวิจัยได้นำซึ่งข้าวโพดมาย้อมสีและนำไปออกแบบเพื่อสร้างเป็นของใช้ทางเลือกในชีวิตประจำวัน เช่น พวงหรีด ดอกไม้ประดับตกแต่งในงานพิธีต่างๆ เช่น ชุ่มดอกไม้วันแต่งงาน หรือพานดอกไม้เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

- (1) จากประเด็นในการเผาซึ่งข้าวโพด ทีมงานวิจัยจึงได้ลงพื้นที่หาทางเลือกกว่าซึ่งข้าวโพดสามารถเอาไปทำอะไรได้หลายอย่างและมีผู้ทำการศึกษาอยู่ก่อนแล้วแต่กลับพบว่าเปลือกข้าวโพดยังมีคนที่ศึกษาน้อยจึงได้นำมาเป็นประเด็นในการทำงานศิลปะ
- (2) ทำการคัดเลือกประเภทงานที่เหมาะสมและทำแบบร่างที่ทำจากเปลือกข้าวโพด (ภาพที่ 18)
- (3) ทำการศึกษาวิธีการย้อมสีบนเปลือกข้าวโพดให้มีสีสันที่สดใสหลากหลายเพื่อใช้ในการสร้างงานจากภาพร่างเป็นเสมือนการสร้างงานขึ้นต้นแบบซึ่งมี พวงหรีด พานดอกไม้ และช่อดอกไม้ประดิษฐ์ (ภาพที่ 19)
- (4) รวบรวมข้อมูลขั้นตอนตั้งแต่การเลือกเปลือกข้าวโพด วิธีการย้อมสี วิธีการทำพวงหรีด พานดอกไม้และช่อดอกไม้เป็นรูปเล่มและมอบให้กับกลุ่มแม่บ้านในชุมชนได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป (ภาพที่ 20)

ภาพที่ 18 การสร้างชิ้นงานต้นแบบจากเปลือกข้าวโพด
เมื่อวันที่ 28 ก.ค. 2560

(© Nitit Wanichaboon 28/07/2018)

ภาพที่ 19 ร่างสเก็ตซ์ชิ้นงานและสร้างผลงานต้นแบบจากเปลือกข้าวโพด เมื่อวันที่ 28 ก.ค. 2560

(© Nitit Wanichaboon 28/07/2018)

ภาพที่ 20 การแสดงผลงานชิ้นงานจากเปลือกข้าวโพด ณ ศูนย์แสดงผลงานศิลปะชั่วคราว ต.แม่กา เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560
(© Nitit Wanichaboon 26/07/2018)

6.1 กราฟฟิตีบนถังขยะสาธารณะ

ทีมงานได้วิเคราะห์เชื่อมโยงงานศิลปะกราฟฟิตี (Graffiti) กับทัศนียภาพบริเวณที่ทิ้งขยะ ซึ่งเป็นการทำงานศิลปะกราฟฟิตีบนถังขยะสาธารณะจำนวนสิบแห่งในบริเวณถนนสายหลักของเทศบาลตำบลแม่กา แทนที่จะเป็นบนกำแพงหรืออาคารรกร้างตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมานานมาหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเปลี่ยนบริบทพื้นที่แสดงผลงานกราฟฟิตีอันคุ้นชิน การนำเอางานศิลปะมาปรับปรุงหรือดัดแปลงสิ่งที่ไม่น่ามองไม่มีความสวยงาม อาจเป็นกลยุทธ์ที่ตรงไปตรงมาแต่ก็อาจจะได้ผลลัพธ์ที่ชัดเจนด้วยเช่นกัน จึงขออธิบายถึงขั้นตอนการสร้างสรรค์ ดังนี้

- (1) หาตำแหน่งถังขยะที่เป็นที่อยู่ในตำแหน่งที่ผู้คนสามารถมองเห็นได้ง่ายจำนวน 10 แห่ง
- (2) ทำแบบร่างตัวงานกราฟฟิตี
- (3) พ่นสีสเปรย์ลงบนถังขยะที่ทำการเลือกไว้ในตอนต้นตามแบบร่าง (ภาพที่ 21-24)
- (4) เก็บรวบรวมข้อมูลภาพถ่ายของถังขยะแต่ละใบเพื่อนำมาจัดแสดงในพื้นที่ชุมชน

ภาพที่ 21-24 ภาพกราฟฟิตี้บนถังขยะภายในชุมชน ต.แม่กา ถนนพะเยา-เชียงราย เมื่อวันที่ 30 ก.ย. 2560
(© Nitit Wanichaboon 30/09/2018)

7. การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

หลังจากได้ทำการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลประเด็นในเรื่องของการโยกย้ายวิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้าน เป็นประเด็นที่พบเจอบ่อยมาก “คนสมัยแต่ก่อนมีน้ำใจ มีอะหยังก่อจ้วยเหลือกกัน แต่บ่าเดียวมีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่กันนัก ยะหื้อการพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง” ถนัด ยะแสง. บ้านหม้อแกงทอง หมู่ 1 (11 มี.ค.2560). สัมภาษณ์. “สมัยก่อนของกิน ผักไม่ใช่เครือ บ้านไหนมีก้อเอามาปันกันกิน สมัยนี้ต้องซื้อต้องหาทุกอย่างเลย” (Inta 2560) เช่นเดียวกับทุกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามสถานะเศรษฐกิจสังคมการเมือง

จากจุดนี้เราไม่สามารถใช้ศิลปะในการแก้ไขนโยบายของประเทศในระดับสูงได้ แต่เราอาจพอที่จะศึกษาสถานการณ์บางอย่างในอดีตที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สาเหตุที่ทำให้ความใกล้ชิดกันของผู้คนในชุมชนนั้นห่างเหินไม่ว่าจะเป็นการหลังไหลเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่หรือการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ต่างถิ่น และทั้งเรื่องของระยะเวลาการทำงานที่ยาวนานขึ้น ทำงานมากขึ้น เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นด้วย จากสาเหตุเหล่านี้คนในชุมชนจึงไม่ได้มีเวลามารับปะพูดคุยหรือมีปฏิสัมพันธ์กันเหมือนที่ผ่านมา จากประเด็นนี้ทางทีมงานวิจัยจึงได้สร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนชื่อ ฮ้องไวเก่า เฮามาพ้อ โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะเป็นการสร้างพื้นที่ ที่สามารถทำให้ผู้คนในหมู่บ้านทุกวัยสามารถเข้ามาพบปะและพูดคุยเรื่องราวต่างๆในพื้นที่บริเวณหมู่บ้านในยามเย็นหลังจากเลิกงาน มีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

- (1) ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้คนถึงภูมิหลังและสิ่งที่ชุมชนขาดหรือต้องการที่จะเห็นในชุมชนของตนเอง
- (2) จากการสำรวจได้ทราบถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจึงได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการทางศิลปะใดที่สามารถที่จะเป็นตัวแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จึงได้ข้อสรุปเป็นการฉายหนังกลางแปลงโดยไม่คิดมูลค่า

- (3) เมื่อได้ข้อสรุปในเรื่องของการฉายหนัง ทางทีมวิจัยจึงได้ ทำการพัฒนาออกแบบที่ฉายหนังกลางแปลง ไม่ว่าจะเป็น โปสเตอร์หนัง ตารางเวลา การประชาสัมพันธ์ โรงหนังขนาดย่อมที่ใช้ในการจัดแสดงนิทรรศการ
- (4) เมื่อได้แบบร่างกิจกรรมฉายหนังในทุกส่วนและได้ทำการปรับแก้แล้วจึงเริ่มลงมือทำงาน
- (5) เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรูปเล่มและนำเสนองานทั้งลักษณะหนังกลางแปลงฉายในที่โล่งและฉายในโรงหนังขนาดเล็กที่สร้างขึ้น

กิจกรรมที่ 2: โครงการจัดตั้งหน่วยบริการศิลปะเคลื่อนที่เพื่อให้บริการและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับศิลปะในชุมชน

หลังจากลงสำรวจพื้นที่ศึกษาบริบทแวดล้อมในเขตเทศบาลตำบลแม่กาพร้อมเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาว่ามีหมู่บ้าน และได้ประเด็นที่ใช้ในการพัฒนาเป็นงานศิลปะแล้ว ทางทีมวิจัยได้ทำการจัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่ศิลปะในชุมชน พร้อมจัดหาอุปกรณ์สำหรับปฏิบัติการและให้คำปรึกษา ในเรื่องงานศิลปะในชุมชน โดยได้ทำการขออนุญาตใช้

ภาพที่ 25-26 ศูนย์แสดงงานศิลปะชั่วคราว ต.แม่กา เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560

(© Nitit Wanichaboon 26/09/2018)

พื้นที่ปฏิบัติงาน ณ อาคารการศึกษานอกโรงเรียนในเขตตำบลแม่กาจากเทศบาลตำบลแม่กา โดยบูรณาการกับรายวิชาในหลักสูตรศิลปะและการออกแบบเพื่อนำนิสิตลงพื้นที่ในหมู่บ้านเขตเทศบาลตำบลแม่กาเพื่อทำการปรับปรุงพื้นที่ตกแต่งตัวอาคารจากประเด็นเนื้อหาที่ได้ในการลงพื้นที่ในขั้นตอนแรก (ภาพที่ 25-26)

หลังจากนั้นจึงได้จัดเตรียมบุคลากรประจำสถานที่เพื่อให้คำปรึกษาในเรื่องงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมประจำปีที่ชุมชนทำร่วมกัน การตกแต่งป้ายหมู่บ้าน และยังเป็นผู้บรรยายและสอนศิลปะให้แก่เด็กๆ ในชุมชน สอนการถ่ายภาพ ทำประติมากรรมกระดาษ ฯลฯ ซึ่งเป็นเสมือนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนภายในหมู่บ้านกับผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุอีกทั้งยังเป็นการให้ความรู้แก่เด็กๆ ในเรื่องการตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในชุมชนของตนเองที่ปัจจุบันนั้นขาดการสืบต่อองค์ความรู้เหล่านี้

Näkwatchara (1995, 261-263) ได้เคยให้แนวคิดในเรื่องของการเข้าใจคุณค่าของศิลปะและผู้คนว่าศิลปะสัมพันธ์กับมนุษยศาสตร์โดยเฉพาะนั้นจึงได้จัด “งานสร้างสรรค์” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูล โดยที่ได้ระบุวิธีการว่าเป็น “การตีความและการวินิจฉัยประสบการณ์” และผลกระทบก็คือ “ความสำนึกในคุณค่าของความเป็มนมนุษย์” โดยระยะเวลาการให้บริการให้คำปรึกษาในเรื่องของศิลปะมีระยะเวลาการทำงานตั้งแต่ 25 มกราคม 2560 ถึง 30 พฤษภาคม 2560 โดยจะมีทีมงานที่จะอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานต่อเนื่องเป็นประจำสัปดาห์ละหนึ่งถึงสองครั้ง ตลอดระยะเวลาห้าเดือน

ภาพที่ 27 พระวิทยากรที่มาให้ความรู้
เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 26/09/2018)

ภาพที่ 28 ข้อมูลงานวิจัยทั้งหมดที่ถูกรวบรวม
เมื่อวันที่ 29 ก.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 29/09/2018)

ภาพที่ 29-30 วัตถุทางศิลปะที่นำมาถูกจัดแสดงเพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชน เมื่อวันที่ 26 ก.ย. 2560
(© Nitis Wanichaboon 26/09/2018)

กิจกรรมที่ 3: โครงการเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับ Community Art

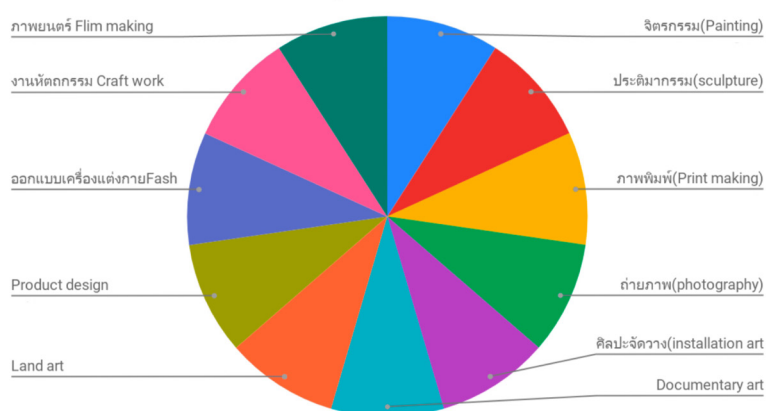
1. โครงการเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับ “Community Art” ครั้งที่ 1

จัดขึ้น ณ ศาลาการเปรียญวัดหม้อแกงทอง โดยวิทยากรรับเชิญ Mr.Alexander Fachang Wang เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดแสดงงานศิลปะชุมชนที่มีการจัดแสดงในต่างประเทศ ทั้งประวัติศาสตร์งานศิลปะชุมชน วิธีการดำเนินงาน การจัดการและผลกระทบที่มีต่อพื้นที่ที่เข้าไปจัดแสดง (ภาพที่ 31) ทั้งนี้วิทยากรยังได้ร่วมวิจารณ์และเสนอแนะข้อดีข้อเสียของโครงการและผลกระทบในการเข้ามาของงานศิลปะในชุมชนและการบูรณาการของแขนงงานศิลปะประเภทต่างๆ ที่สามารถพบได้ในงานประเภทศิลปะชุมชนที่ทีมผู้วิจัยได้ทำการสำรวจในหมู่บ้านหม้อแกงทองเพื่อนำมาทำการพัฒนาและปรับแก้ในลำดับต่อไป

ภาพที่ 31 การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะชุมชน โดย Mr.Alexander Fachang Wang ผู้เชี่ยวชาญด้าน Social practice จากมหาวิทยาลัย California College of the Arts ณ ศาลาการเปรียญวัดหม้อแกงทอง เมื่อวันที่ 29 ม.ค. 2560
(© Nitit Wanichaboon 29/01/2018)

แขนงงานศิลปะที่พบในงานศิลปะชุมชน

ภาพที่ 32 แขนงงานศิลปะที่พบในงานศิลปะชุมชน (© Nitit Wanichaboon 23/07/2018)

2. โครงการเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับ Community Art ครั้งที่ 2

จัดขึ้นที่พื้นที่อเนกประสงค์ในหมู่บ้านหม้อแกงทองซึ่งการเสวนาในครั้งนี้เป็นการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้คนหลากหลายอาชีพในหมู่บ้าน อาทิ ประชาชนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพจักสาน ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น และในครั้งนี้ยังถือเป็นการนำเสนอโครงการต่างๆที่ทีมผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และพัฒนาประเด็นที่ได้ต่อผู้คนในชุมชนด้วย และองค์ความรู้ที่ได้จากผู้คนในชุมชนทางทีมผู้วิจัยได้ทำการจัดบันทึกพัฒนาเป็นรูปเล่มเพื่อใช้เป็นข้อมูลที่ใช้เสริมและปรับปรุงโครงการของทีมผู้วิจัย สุดท้ายทุกคนร่วมรับประทานอาหารเย็นร่วมกันเพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างทีมงานผู้วิจัยและผู้คนในหมู่บ้าน (ภาพที่ 33-34)

ภาพที่ 33-34 บรรยากาศการเสวนา ณ ลานอเนกประสงค์บ้านหม้อแกงทอง เมื่อวันที่ 23 มี.ค. 2560

(© Nitis Wanichaboon 23/03/2018)

3. โครงการเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับ Community Art ครั้งที่ 3

ในครั้งนี้ทางทีมผู้วิจัยนำความคืบหน้าในแต่ละโครงการ จากการวิจัยมานำเสนอที่หอประชุมเทศบาลตำบลแม่กา โดยมีทีมงานของเทศบาลตำบลแม่กา ไม่ว่าจะเป็นนายกเทศมนตรีตำบลแม่กา ทีมประชาสัมพันธ์ และหัวหน้าฝ่ายงานได้ร่วมเข้ารับฟังและรับรู้ถึงวิธีการทำงานวิจัยในครั้งนี้และทีมงานเทศบาลยังได้ให้ข้อเสนอแนะในแต่ละหัวข้อโครงการพร้อมช่วยในการประชาสัมพันธ์ในส่วนการจัดแสดงและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ทำงานวิจัยในครั้งต่อไป

นักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกันท่านหนึ่งได้เสนอความคิดไว้ว่า ค่านิยมที่นำไปสู่การผลิตและความเพิดเพลินต่อสุนทรียะของงานศิลปะต้องนำมารวมไว้ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Dewey 1934, 185) จากประเด็นนี้แม้ว่าแนวคิดในเรื่องของการนำศิลปะออกมาสู่สังคมโดยทั่วไปอาจจะมียุทธพลทางความคิดในระดับนานาชาติมานานหลายทศวรรษแต่ในประเทศไทยนั้นอาจจะยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนักซึ่งในโครงการครั้งที่ 1-3 จึงเป็นการพูดคุยถึงประเด็นของงานศิลปะที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนจะเริ่มตั้งแต่ทีมงานผู้ตั้งพื้นที่เอง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน พระ และสุดท้ายเจ้าหน้าที่รัฐหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงขอบเขตและผลที่ได้รับจากการลงพื้นที่วิจัยศิลปะชุมชนในครั้งนี้ (ภาพที่ 33-36)

ภาพที่ 35-36 การเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะชุมชน ณ หอประชุมเทศบาลตำบลแม่กา เมื่อวันที่ 29 ก.ค. 2560
(© Nitis Wanichaboon 29/07/2018)

อภิปรายผลการศึกษา

เป็นงานวิจัยที่ใช้งานศิลปะชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนเพื่อการสร้างประโยชน์และผลกระทบในแง่บวก ต่อคนและพื้นที่ในชุมชน โดยใช้กระบวนการศิลปะชุมชนหากลุ่มชิ้นงานสร้างสรรค์ในการลงพื้นที่ทำงานและ นำข้อมูล กระบวนการ และชิ้นงานมาจัดแสดงด้วย Documentary Art เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทาง ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อไป

จากวันแรกที่ได้ทีมงานได้ทำการลงพื้นที่ในการทำงานวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การพัฒนาโครงการศิลปะต่างๆ ทางผู้คนในชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนถึงวันจัดแสดงนิทรรศการ ผู้คนในชุมชนก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมมากมาย

เด็กๆ ในหมู่บ้านได้ร่วมประกอบอาหารและลิ้มลองเมนูผสมผสานใหม่ที่เกิดขึ้นจากคนย้ายถิ่นฐานที่เข้ามาอยู่อาศัย ในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีโอกาสนั่งดูหนังกลางแปลงร่วมกันยามเย็น พูดคุยและถกเถียงเรื่องราวต่างๆ ผู้สูงอายุได้ ระบายความในใจ ความหวัหาคิดถึงลูกหลานที่ไปทำงานไกลบ้าน แม้ข้อความเหล่านี้อาจจะไม่ไปถึงผู้รับสาร แต่ ถ้อยคำที่ถูกระบายถ่ายทอดออกมานั้นก็ยังคงอยู่ในหมู่บ้านรอผู้มาเปิดอ่าน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการ จักสาน การใช้ยาสมุนไพร ภาพถ่ายและประวัติศาสตร์นอกกระแสของหมู่บ้าน พิธีกรรมท้องถิ่นที่กำลังจะเลือน หายได้ถูกจัดเก็บบันทึกและสานต่อโดยเด็กๆ ในหมู่บ้าน รถเข็นของขายน้ำ ขายขนมของคนในหมู่บ้าน มีรายได้ เพิ่มจากการจัดกิจกรรม ทั้งถึงขยะภายในเขตชุมชนแม่กาได้รับการตกแต่งด้วยสีสันทันสมัยแปลกตาไปกับเป็นของใหม่

ที่กล่าวมาในเบื้องต้นนี้อาจไม่เพียงพอที่จะสร้างเม็ดเงินเป็นกอบเป็นกำหรือยังไม่สามารถที่จะส่งเป็นแรงกระเพื่อม ในการพัฒนาเทศบาลตำบลแม่กาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่ในอีกแง่หนึ่ง ความรักเข้าใจกันระหว่าง ผู้คนในหมู่บ้านได้ถูกทำให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ด้วยงานศิลปะที่เข้ามาเติมเต็มช่องว่างที่ขาดหายไปเหล่านั้น อาจจะ เป็นทั้งข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยกับชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ถึงผลสำเร็จที่อาจจะไม่สามารถ

วัดได้ในเชิงพาณิชย์ แต่ในเชิงความรู้สึกและความเป็นมนุษย์ คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม งานวิจัยที่ใช้ศิลปะในชุมชนครั้งนี้จะเป็นตัวอย่างที่เห็นได้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยในแต่ละกิจกรรม

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
กิจกรรมที่ 1 การสำรวจพื้นที่ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลแม่กา และการสร้างสรรค์งาน	พบเจอประเด็นที่หลากหลายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาขยะ ประเด็นภาพถ่ายโบราณ ประเด็นความสัมพันธ์ของเด็กๆ และผู้สูงอายุ และประเด็นความรู้พื้นที่ที่กำลังจะสูญหาย เป็นต้น
กิจกรรมที่ 2 การจัดตั้งหน่วยบริการศิลปะเคลื่อนที่เพื่อให้บริการและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับศิลปะในชุมชน	หลังจากได้จัดตั้งหน่วยบริการและให้ความรู้ทางด้านศิลปะแล้วพบว่ามีความสนใจค่อนข้างน้อยเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเวลาเลิกงานจะเป็นเวลาประมาณ 18:00 น. ทำให้เวลาไม่สอดคล้องกับหน่วยบริการและความต้องการในเรื่องการใช้ศิลปะในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนน้อยมาก
กิจกรรมที่ 3 การเสวนาและให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะชุมชน Community Art	จากการเสวนาทั้งในหมู่บ้านหม้อแกงทองและเทศบาลตำบลแม่กา อาจจะไม่มีคนตื่นตัวมากนักในหมู่บ้านแต่ทางทีมงานเทศบาลได้นำความคิดศิลปะชุมชนมาพัฒนาและนำไปใช้ในกิจกรรมในหน่วยงานทั้งเรื่องการสอนศิลปะเด็กเล็กหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลแม่กา

ความแตกต่างของศิลปะชุมชนและศิลปะแขนงอื่น

งานศิลปะชุมชนหรือ Community Art นั้นเป็นการนำกระบวนการศิลปะอันหลากหลายแขนงมาบูรณาการกับศาสตร์วิชาอื่นไม่ว่าจะเป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ พฤกษศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนา ส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง โดยงานศิลปะที่เข้าไปอยู่ในชุมชนนั้น จำเป็นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทต่างๆ ในชุมชน เช่น สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การนำงานศิลปะเข้าไปติดตั้งในชุมชนเพียงเท่านั้น

การสนับสนุนในเรื่องความคิดเกี่ยวกับศิลปะชุมชนได้ถูกอธิบายไว้ในรายวิชาการสร้างสรรค์ศิลปะและการออกแบบกับชุมชน (Art and design with community) หนึ่งในตัวอย่างของงานศิลปะชุมชนที่เห็นได้ชัดในประเทศไทยจะยกตัวอย่างคือ โครงการ “มาจาก (คนละ) ฟากฟ้าของเพิงผาสู่การทลายเส้นแบ่งของวิถีวิทยาทางโบราณคดีวิถีในมานุษยวิทยาและมายาในศิลปกรรม” โดยเป็นการบูรณาการศิลปะแขนงต่างๆ กับงานด้านการขุดค้นโบราณคดี เพิงผาลาดและเพิงผาบ้านไร่ ในอำเภอบางมะอ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยหวังว่าคำถามที่เกิดจากงานศิลปะจะนำมาซึ่งการสำนึกในการอนุรักษ์และการเห็นคุณค่าของแหล่งโบราณคดีสองที่นี้ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องศิลปะที่

เข้าไปอยู่ในชุมชนคือการที่ศิลปะเป็นภาษาสากลที่ไร้พรมแดนเชื้อชาติศาสนาและวัฒนธรรมรับใช้ทั้งการเมือง ศาสนาศิลปะจึงเป็นตัวกลางที่ดีในการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน (Chūsongdach 2008, 63) และจากคำกล่าวของตัวศิลปินที่เข้าร่วมแสดงงานในครั้งนั้น ชื่องาน “ร่องรอยชีวิตจากเมืองสู่พื้นที่” “ศิลปะรับใช้ผู้คนที่อยู่ในศูนย์กลางเป็นส่วนใหญ่ ศิลปะไม่ค่อยได้ถูกหยิบยกมาเป็นข้ออภิปรายถกเถียงในการสร้างคุณค่าทางปัญญาแก่ผู้คนที่อยู่ในสังคมที่ห่างไกลจากศูนย์กลางถ้าศิลปะในชาติรับใช้ชุมชนอาจการตั้งคำถามใหม่ๆ แก่สังคมโดยรอบ” (Sēnwāt 2017, Interview) และแน่นอนว่าการถูกจัดแสดงไม่ได้กระทำการในแกลลอรี หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ ศิลปะแต่เป็นพื้นที่ในชุมชนเช่นบ้านคน ถนน สะพานลานวัดจึงเป็นการที่ศิลปะถูกเชื่อมโยงเข้ากับหน่วยเล็กๆ ย่อยๆ เช่น ชุมชน หมู่บ้าน ก็ยิ่งทำให้สถานะและความรู้เกี่ยวกับศิลปะเปลี่ยนแปลงไป ศิลปะก็จะถูกตีความจากชุมชนไม่ใช่รัฐประชาชาติ ชุมชนที่อยู่ในสถานะ ตัวบท การเคลื่อนย้ายพื้นที่ของศิลปะไปสู่พื้นที่แห่งวิถีชีวิตที่ดำเนินไปด้วยกลไกทางเศรษฐกิจ ครอบครัวและสังคมชุมชน (Wongyānnāwā 2009, 87)

ข้อเสนอแนะ

การแสดงผลงานศิลปะชุมชนนั้นมีความแตกต่างจากงานธรรมเนียมการแสดงผลงานศิลปะทั่วไปตามหอศิลป์หรือแกลลอรีที่สามารถติดตั้งได้ตลอดเวลาถ้าได้รับการอนุญาต เนื่องจากงานศิลปะชุมชนหรือ Community art นั้น ไม่ใช่แค่เพียงการนำเอางานศิลปะ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม หรือภาพพิมพ์ เข้าไปจัดวาง ติดตั้งในชุมชนเท่านั้นอาจคล้ายคลึงกับแนวคิดของงานศิลปะ Land Art ซึ่งมีลักษณะพิเศษในเรื่องของการสร้างสรรค์งานนอกสถานที่โดยมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นงานประติมากรรม อาจเป็นการเจาะ การขุดสนามที่เต็มไปด้วยแห่งโลหะ ร่องรอยบนพื้นหญ้าซึ่งสิ่งที่น่าสนใจไปจัดแสดงในนิทรรศการได้มีเพียงแบบร่าง แผนงาน บทความ ต้นแบบ ภาพถ่ายหรือภาพยนตร์ (Michael 2000, 24)

งานศิลปะชุมชนจำเป็นต้องอาศัยบริบทในชุมชนที่เข้ามามีตัวแปรอย่างมาก เพื่อให้ตัวงานมีความหมายและความสัมพันธ์กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบริบทและความหมายของพื้นที่ ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เรื่องราวของบุคคล วิถีชีวิต เป็นต้น ทำให้จำเป็นต้องใช้สื่อในการนำเสนอที่หลากหลายกว่ามาก อาจมีทั้งการถ่ายวิดีโอ การอัดเสียง การทำแผนที่ การทำหนังสือหรือแม้แต่การประกาศเสียงตามสาย ความรู้ความเข้าใจในการดูงานศิลปะชุมชนนั้นย่อมแตกต่างจากการดูงานศิลปะโดยทั่วไปประเด็นหนึ่งก็เนื่องด้วยผู้ชมงานส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ไม่ได้มีวิถีชีวิตที่คุ้นเคยกับการดูงานศิลปะ อีกสิ่งหนึ่งที่สามารถสังเกตได้ชัดเจนอย่างหนึ่งในงานศิลปะชุมชนคือตัวงานจะมีผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

กระบวนการสุดท้ายงานศิลปะทั้งหมดได้ถูกนำมาจัดแสดง ใช้พื้นที่ในบริเวณชุมชนแทนการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์เป็นการเปลี่ยนแปลงบริบทใหม่ของพื้นที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะ อย่างไรก็ตาม งานศิลปะชุมชนไม่ได้หวังผลในการขายชิ้นงานตามแบบงานศิลปะโดยทั่วไปที่แสดงในแกลลอรีหรือหอศิลป์แต่เป็นกระบวนการในการทำงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ทำให้คุณค่าและหน้าที่ของสถานที่ในการแสดงผลงานศิลปะลดลง พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (Art Museum) โดยทั่วไป จึงเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของการสร้างกระแสในตลาดศิลปะโลกจากนักสะสมที่ร่ำรวย บางกลุ่มที่มีอำนาจซื้อมากขึ้น (Freeland 2001, 71)

การเปิดนิทรรศการเพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมก็ยังคงเป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่สำคัญและจำเป็น ถึงแม้ว่างานศิลปะกับชุมชนในครั้งนี้นักการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนนั้นยังไม่ได้รับการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชนเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีเสวนาโดยผู้เชี่ยวชาญหรือศูนย์บริการศิลปะ ซึ่งอาจจะด้วยเหตุผลในเรื่องความเข้าใจในงานศิลปะกับวิถีชีวิตในชุมชนนั้นเป็นเรื่องที่แปลกใหม่และไกลตัวจากผู้คนในชุมชน แต่การได้เห็นทัศนคติใหม่ๆ จากกลุ่มคนใหม่ๆ ที่ได้ชมงานศิลปะก็น่าจะทำให้เกิดประเด็นมุมมองความคิดทางด้านศิลปะที่ต่างออกไปจากที่เคยเป็นมา

References

- Chusongdach, R. “Ma čhak (khon la) fak fa khong phœng pha su kan thalai sen bæng khong withiwitthaya thang borannakhadi wali nai manutsayawitthaya læ maya nai sinlapakam [From (different) Horizons of Rockshelter: Breaking through the lines of archaeological methods, phases in anthropology, and myth in arts].” Research report, Thailand Science Research and Innovation, 2008.
- Dewey John. *Art as Experience*. New York: Balch, 1934.
- Freeland Cynthia. *Art Theory a Very Short Introduction*. Oxford, United Kingdoms: Oxford University Press, 2001.
- Fūsæng, B. Interview by Čhinnaphat Lao-trakūn, Mūbān Mōkængthōng, April 4, 2017.
- Inta, M. Interview by Phurinat Krachang, Ban Mo kæng thong, March 14, 2017.
- Michael Lilak. *Land Art*. Bangkok: The Great Fine Arts, 2009.
- Nakwatchara, C. *Thangsaiklang hæng kan wičhan*. [Middle way of critism]. Bangkok: Openbooks, 2012.
- Ngœnyen, S. Interview by Nitis Wanichaboon, Wat Mō Kæng Thōng, March 25, 2017.
- Rodbun, S. “Sinlapa næo khōn sēp chūan [Conceptual Arts].” Art and Environment (6-28 Febuary, 1991) Bangkok: PSG Art Gallery by Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University, 1991.
- Sērīwāt, T. Interview by Nitis Wanichaboon, Pha Yao University, April 14, 2017.
- Thīanwihān, P. Interview by Adison Phi-son, Thēsabān Tambon Mækā, August 14, 2017.
- Tom Standage. *Prawatsāt Kin Dai* [An Edible History of Humanity]. Translate by Tōmōn Sukprīchā. Bangkok: Openworld, 2011.

Wongyānnāwā, T. *Sinlapa kap saphāwa samai mai khwām yōn yāeng læ khwām laklan*
[Art and Modernity Paradox and Chaos]. Bangkok: Parbpim, 2009.